

Lundaprofessuren i parapsykologi tillsatt

Jesper Jerkert

Vi har nu passerat 1 september 2005, det datum då en ny, mycket omtalad professur tillsattes vid Lunds universitet. Denna artikel ger huvuddragen i historien kring tillsättningen.

Bakgrund

Den danske margarinfabrikören Poul Thorsen var mycket intresserad av parapsykologi och gjorde 1961 i sitt testamente en donation för inrättandet av en forskartjänst i parapsykologi. Testamentets lydelse var:

Resten af min formue skal tilbydes et svensk universitet i rækkefølgen Lund, Upsala, Stockholm, idet det pågældende universitet skal forpligte sig til at anvende renterne af den urørlige stamkapital til hel eller delvis aflønning af en professor, eventuelt docent, i parapsykologi kædet til undervisning i hypnologi.¹

Thorsen dog 1962. Testamentet var skrivet så att donationen inte kunde tas i anspråk förrän två personer som skulle få regelbundet underhåll hade dött, vilket den sista gjorde 2001.² Det nuvarande värdet på donationen är närmare 30 miljoner kronor. Förutom Lund är en professur i Edinburgh den enda i parapsykologi i Europa, just nu dock obesatt sedan prof. Robert Morris avlidit i augusti 2004. I Utrecht, Nederländerna, beklädades en professur i ämnet under åren 1973-88 av svensken Martin Johnson.

Såsom framgick av citatet ur testamentet skulle professuren (eller docenturen) inrättas i parapsykologi och inget annat, dock med preciseringen ”knutet till undervisning i hypnologi”. Redan 1962 hade Gudmund Smith vid psykologiska institutionen i Lund skrivit till Thorsen och påtalat att det kunde bli svårt att finna kompetenta kandidater om professuren begränsades till enbart parapsykologi. Kanske kunde det ändras till klinisk psykologi, undrade Smith. Det gick Thorsen med på, enligt Smith.³ Något dokument som bevisar detta har emellertid inte företetts. Säkert är dock att Thorsen gjorde följande tillägg till testamentet, förmodligen under det att han låg i förhandlingar med Lunds universitet:

Ad testamentets punkt 5: Jeg er indforstået med, såfremt Lunds Universitet er interesseret i legatet, at der for midlerne af min formue oprettes et professorat eller docentur i psykologi inkluderende parapsykologi og hypnologi.⁴

Några veckor senare var Thorsen död. Någon formell överenskommelse om att just Lund skulle få donationen hann han inte underteckna.

Utlysning och inkomna ansökningar

På sommaren 2002 hette det i massmedier att tjänsten skulle utlysas till hösten,⁵ men på hösten stod det klart att ärendet dragit ut på tiden. I själva verket skedde utlysningen först i maj 2003. Den slutgiltiga beskrivningen av tjänsten togs från testamentets tillägg: ”Professur i psykologi, inkluderande parapsykologi och hypnologi”. Ansökningarna skulle vara universitetet tillhanda senast den 3 september 2003.⁶

Ungefär 30 personer sökte tjänsten. Vissa massmedier och skeptiker gottade sig åt de mer spektakulära kandidaterna. En amerikansk sökande med påstådd PhD-titel har t.ex. tagit namnet Heaven Lord. En läkare vid namn Shankara Murthy anförde enligt *Aftonbladet* att hans grannar klagade över att de kan höra hans tankar.⁷ (Shankara Murthys namn återfinns dock ej i den officiella listan över sökande.)

På listan finns också en handfull kandidater med goda kvalifikationer för tjänsten. Några av dem är (i bokstavsordning) Etzel Cardeña, James Carpenter, Deborah Delanoy, Joop Houtkooper, Adrian Parker, Harald Walach, Richard Wiseman och Uwe Wolfradt.

Bedömning av de sökande

Till sakkunniga utsågs Henry Montgomery, professor i psykologi vid Stockholms universitet, Sven Carlsson, professor emeritus i psykologi vid Göteborgs universitet, och Jessica Utts, professor i statistik vid University of California. Valet av sakkunniga väckte viss förvåning i initierade kretsar, eftersom varken Montgomery eller Carlsson är kända för forskningsinsatser inom parapsykologi eller hypnologi. Jessica Utts har sysslat en del med parapsykologi och då snarast sällat sig till dem som anser att fenomenen är säkert belagda. Det framkom dock att även en fjärde sakkunnig har tillfrågats, Stanley Krippner, med lång erfarenhet av parapsykologi, men han sade sig inte ha tid att göra en noggrannare värdering av kandidaterna. Han meddelade ändå hur han skulle rangordna de sökande enligt sina tidigare erfarenheter av deras arbeten.⁸

De sakkunniga kom med ett gemensamt utlåtande över alla kandidaterna, en text som ger intryck av en noggrant genomförd granskning.⁹ När de sakkunniga individuellt skulle rangordna de sökande visade det sig att alla var överens om vilka tre som skulle vara i topp, men inte om deras inbördes ordning. De tre toppkandidaterna var Etzel Cardeña, Deborah Delanoy och Adrian Parker.

Henry Montgomery rangordnade sålunda:¹⁰

1. Delanoy
2. Cardeña
3. Parker

Sven Carlssons rangordning var istället denna:¹¹

1. Parker
2. Cardeña
3. Delanoy

Jessica Utts rangordnade på samma sätt som Carlsson:¹²

1. Parker
2. Cardeña
3. Delanoy

Det är som synes jämnt mellan de tre kandidaterna, men Parker måste sägas ha en knapp ledning, särskilt som alla tre sakkunniga var överens om att Parker har de bästa vetenskapliga meriterna. Att Montgomery ändå placerade både Delanoy och Cardeña före Parker berodde på de förras administrativa meriter. Den fjärde sakkunnige Stanley Krippner placerade också Parker främst.

Läraryrådsnämndens bedömning

Läraryrådsnämnden sammanträdde den 24 januari 2005 och förordade då tydligt Etzel Cardeña. Man skriver bland annat: "Nämnden finner att Cardeñas forskning uppvisar den största bredden och har den forskningsprofil som bäst överensstämmer med anställningens inriktning."¹³ Sune Sunesson, dekan vid samhällsvetenskapliga fakulteten och ordförande i Läraryrådsnämnden, tillhör definitivt Cardeñas tillskyndare: "Han hade de bästa meriterna. Ja, han var den ende med fullständiga meriter", sade Sunesson till en tidning.¹⁴ Detta ifrågasätts dock av Adrian Parker och hans anhängare.^{15,16} Parker överklagade, liksom en annan sökande, Joop Houtkooper. Klagomålen gäller att Cardeña inte alls skulle ha de breda meriter som tillskrivs honom, då han

knappt ägnat sig åt parapsykologi tidigare. Sällskapet för Parapsykologisk Forskning (SPF), som tydligt tagit ställning för Parkers kandidatur, vill få utrett om tillsättningen av en hypnosforskare kan sägas följa Thorsens vilja. Den ursprungliga viljan var ju onekligen att inrätta tjänsten inom ämnet parapsykologi. Efter förfrågan från SPF skrev testamentesexperten Henning Isoz, f.d. hovrättsråd, en PM om hur de olika dokumenten ska tolkas och vägas samman. Han kom fram till att en behörig sökande måste ha kompetens inom såväl parapsykologi som hypnologi. Isoz skrev vidare: "[O]m valet står mellan två sökande med samma kompetens inom området psykologi bör den av de två som har störst kompetens inom det parapsykologiska området äga företräde framför den andre".¹⁷ Så har i varje fall inte Lunds universitet tolkat dokumenten, eftersom någon dylik förhållningsorder inte delgivits de sakkunniga.

Etzel Cardeña

Protesterna hade ingen inverkan på den formella gången vid Lunds universitet, och i juni 2005 utsåg rektor som väntat Etzel Cardeña till professor.¹⁸ Cardeña är i stort sett okänd i Sverige. Svenskar som bevakar parapsykologisk forskning har inte hört talas om honom,¹⁹ vilket inte är så underligt då Cardeña knappt publicerat något inom parapsykologi. Den som söker i vetenskapliga databaser finner istället att han är huvudsakligen teoretiskt inriktad hypnosforskare.

När Cardeña i egenskap av lärarförslagsnämndens favorit tidigare intervjuats i svenska massmedier sade han inget som väckte förvåning.²⁰ Bara några dagar efter att rektor fattat sitt beslut publicerades dock en intervju med Cardeña i *Aftonbladet*. Här framträder han med tydliga besked till läsarna (journalistfrågor är kursiverade):

Hör parapsykologi hemma på universitetet?

–Ja. Det finns en lång rad kontrollerade studier som visar att fenomenet existerar. (...)

Fungerar tankeöverföring?

–Ja, utan tvekan.

Kan man förutspå framtiden?

–Ja. I drömmar, som jag nämnde tidigare. Men det finns också exempel på människor som får bilder eller känslor av att något ska hända.

Kan man flytta föremål med tanken?

–Ja, det finns det kontrollerade studier som bevisar. Det handlar nästan alltid om mycket små partiklar, celler eller i vissa fall atomstrukturer. Men det är ju principen, att det fungerar, som är intressant.²¹

Cardeña säger sig ha blivit felciterad i intervjun, men detta avfärdas av journalisterna, som menar att svaren naturligtvis är förkortade men att huvudbudskapen är korrekt återgivna.²²

Artikeln i *Aftonbladet* triggade en debatt i *Sydsvenskan*. Först kom ett inlägg av Jan Dalkvist, Sven Ove Hansson, Dan Larhammar och Joakim Westerlund, som gick ut på att Cardeñas uttalanden var grovt missvisande.²³ Cardeñas svar bar rubriken "Artikeln gav inte rätt bild av mitt arbete" och publicerades några veckor senare.²⁴ Trots rubriken bekräftade snarast inlägget att Cardeña anser att paranormala fenomen är så väl belagda som man kan begära. Dalkvist och Westerlund svarade på detta genom att peka ut misslyckade replikationer av de studier som Cardeña åberopat.²⁵ Cardeña svarade mycket irriterat,²⁶ och debatten har sedan fortsatt med ytterligare inlägg. De senare inläggen har dock inte tillfört mycket i sak. Cardeña har bl.a. påpekat att även Parker i en artikel uttryckt sig starkt om bevisläget, nämligen så här:

[T]he overall results of parapsychological experimentation are indicative of an anomalous process of information transfer, and they are not marginal and neither are they impossible to replicate. In the face of this, the critic who merely goes on asserting there is no evidence for

psi is using a tactic reminiscent of Mohammed Saeed al-Sahaf, Iraq's former information Minister, in blindly asserting there are no American troops in Baghdad.²⁷

Parker förtydligade i *Sydsvenskan* att man måste skilja mellan bevis och indicier.²⁸ "Evidence" betyder ju 'belägg, indicium' snarare än 'bevis'. I vilket fall som helst ligger bedömningen av Parkers uttalanden vid sidan av debattens huvudfråga, som är Cardeñas egna uttalanden.

Cardeñas åsikter om bevisläget framkom också i ett reportage i TV4:s *Nyheter* den 1 september 2005, samma dag som han tillträdde professuren. Cardeña uttalade sig två gånger:

You can have an apparatus, a machine, that when nobody is trying to influence it, it just randomly goes an equal number of times to the right than to the left. Then you may ask people: We would like you to influence the machine so that it will go more to the right. And in those types of studies, indeed it seems that the machine tends to be biased: It shifts a bit more to the right than to the left.

Och:

We do not know the mechanism, but there are a number of well-controlled experimental studies where people have replicated what seems to be something like this happening.²⁹

Några reflektioner

Ovan har jag försökt att redogöra sakligt och neutralt för huvuddragen i turerna kring parapsykologiprofessuren, såvitt jag känner till dem. Avslutningsvis vill jag dock säga vad jag tycker om några av de omstridda frågorna.

För det första: Det är svårt att som lekman ha någon bestämd uppfattning om de juridiska turerna. Det är möjligt att Parker och hans anhängare har någon laglig hållhake på Lunds universitet, även om det erfarenhetsmässigt är väldigt svårt att vinna ett överklagande av en professorsutnämning. Men jag tycker ändå inte att det ser riktigt bra ut att komma och klaga först när den egna favoritkandidaten inte ser ut att bli tillsatt. Professuren utlystes i september 2003. Om formuleringen i utlysningen verkligen stred mot testamentets vilja, borde det ha uppmärksammats omedelbart. Det tycks mig nämligen inte alls orimligt att en hypnosforskare besätter en "professur i psykologi, inkluderande parapsykologi och hypnologi".

En förklaring till SPF:s passivitet vid utlysningen kan vara att sällskapet var ganska nöjt med ordalydelsen, jämfört med vad man fruktat. Det hade talats om att tjänsten kanske skulle utlysas i "klinisk psykologi", och att parapsykologin helt skulle trolas bort.

För det andra: När det gäller själva tillsättningen måste jag ge Parker och hans anhängare rätt i att Lärarförslagsnämnden har agerat synnerligen självständigt i förhållande till de sakkunnigas bedömningar. Ingen av de sakkunniga placerade Cardeña på första plats. Ändå framstår det som solklart för Lärarförslagsnämnden att det är just Cardeña man vill ha. Nämnden har enligt min mening inte anfört speciellt övertygande argument för sin från de sakkunniga avvikande åsikt.

För det tredje: Oavsett om valet av Cardeña är berättigat eller inte, givet konkurren-ternas meriter, så är hans uttalanden i *Aftonbladet*, *Sydsvenskan* och TV4 klart anmärkningsvärda. Det är tydligt att Cardeña är förhållandevis okunnig om parapsykologi, särskilt om den centrala frågan om vad som ska räknas som bevis för fenomenens eventuella existens. Detta är i och för sig inte förvånande, då Cardeña huvudsakligen är hypnosforskare. Men då borde han också ha vett att inte uttala sig om det parapsykologiska bevisläget i massmedierna. Om han inte bättrar sig på denna punkt har såväl anhängare

som kritiker av parapsykologisk forskning anledning att oro sig för ämnets framtid vid Lunds universitet. Ingen gynnas av missvisande uttalanden.

Noter

- ¹ Citerat efter faksimil i Adrian Parker, "A Conflict of Wills", s. 5, www.psy.gu.se/PDF/WillsAP.pdf.
- ² Per Snaprud, "Sökes: Professor i mystiska fenomen", *Dagens Nyheter* 2003-07-27.
- ³ Marie-Louise Samuelsson, "Parapsykologi ger pengar i Paradisgatan", *Dagens Forskning* 13/2003, s. 7-9.
- ⁴ Citerat efter Parker, "A Conflict of Wills", s. 5.
- ⁵ Clas Svahn, "Parapsykologi: Margarinfabrikör bakom forskartjänst", *Dagens Nyheter* 2002-06-18.
- ⁶ Lunds universitet, ledigkungörelse, "Anställning som professor i psykologi inkluderande parapsykologi och hypnologi", referensnummer 2505/03, 2003-05-22.
- ⁷ Per-Ola Ohlsson, "Sökes: Professor i spöken", *Aftonbladet* 2003-09-04.
- ⁸ Göran Brusewitz, "Om professuren", *Parapsykologiska Notiser och Nyheter* nr 24, september 2004, s. 3, www.parapsykologi.se/nyheter/2004/2004-09.pdf.
- ⁹ Jessica Utts, Henry Montgomery & Sven Carlsson, "To the Faculty of Social Sciences, Lund University", 2004-11-05.
- ¹⁰ Henry Montgomery, "To the Faculty of Social Sciences, Lund University", 2004-11-08.
- ¹¹ Sven Carlsson, "To the Faculty of Social Sciences, Lund University", 2004-11-05.
- ¹² Jessica Utts, "To: Faculty of the Social Sciences, Lund University", 2004-11-01.
- ¹³ Lärarförslagsnämnden vid Samhällsvetenskapliga fakulteten, Lunds universitet, sammanträdesprotokoll 2005-01-24, s. 2.
- ¹⁴ Jens Nordqvist, "Amerikan väntas bli professor i parapsykologi", *Dagen* 2005-02-03.
- ¹⁵ Göran Brusewitz, "Viljan i testamentet krockar med viljan på Lunds Universitet", *Parapsykologiska Notiser och Nyheter* nr 27, mars 2005, s. 5-6, www.parapsykologi.se/nyheter/2005/2005-03.pdf.
- ¹⁶ Clas Svahn, "Fortsatt strid om Lundaprofessur", *Dagens Nyheter* 2005-04-12.
- ¹⁷ Henning Isoz, "PM rörande visst testamente", 2005-02-09.
- ¹⁸ Pressmeddelande från Lunds universitet, "Uppmärksammas professor tillsatt", 2005-06-03.
- ¹⁹ Muntlig uppgift från Joakim Westerlund till Jesper Jerkert.
- ²⁰ T.ex. Clas Svahn, "Bollsäker parapsykolog packar väskan", *Dagens Nyheter* 2005-02-04.
- ²¹ Olle Castelius & Joachim Kerpner, "Han är proffs – på spökerier", *Aftonbladet* 2005-06-07.
- ²² E-post från Olle Castelius till Jesper Jerkert, 2005-06-07.
- ²³ Jan Dalkvist, Sven Ove Hansson, Dan Larhammar & Joakim Westerlund, "Upp till bevis om parapsykologin!", *Sydsvenskan* 2005-06-17.
- ²⁴ Etzel Cardeña, "Artikel gav inte rätt bild av mitt arbete", *Sydsvenskan* 2005-07-05.
- ²⁵ Jan Dalkvist & Joakim Westerlund, "Kritiken mot Etzel Cardeña kvarstår", *Sydsvenskan* 2005-07-07.
- ²⁶ Etzel Cardeña, "Kritikerna är ovarsamma med fakta", *Sydsvenskan* 2005-08-19.
- ²⁷ Adrian Parker & Göran Brusewitz, "A compendium of the evidence for psi", *European Journal of Parapsychology* 18, 2003, s. 33-52, www.parapsykologi.se/artiklar/ejp2003_ap_gb_ult.pdf.
- ²⁸ Adrian Parker, "Dags att satsa seriöst på forskning", *Sydsvenskan* 2005-08-26.
- ²⁹ TV4 *Nyheter* 2005-09-01, kl. 22.00. Min transkribering.

Denna text har publicerats i tidskriften *Folkvett* nr 3/2005, s. 23-34. Sidnumreringen i detta pdf-dokument överensstämmer alltså inte med den tryckta versionen.